

кусію навколо попередньо визначених тем, до котрих учасники С. готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів).

Основне завдання С. — поглибити і закріпити знання, одержані курсантами (слухачами, студентами) на лекції та у процесі самостійної роботи над навчальною і науковою літературою, прищепити їм навички пошуку, узагальнення, критичного аналізу навчального матеріалу, уміння висувати і захищати свої погляди з питань, що розглядаються. У практиці навчальної роботи виокремлюють три *різновиди* С.: про-семінари, семінари, спецсемінари.

Види С.: семінар запитань і відповідей; семінар-розгорнута бесіда; семінар-колективне читання; семінар-дискусія; семінар, що передбачає обговорення й оцінювання письмових рефератів учасників; семінар-конференція; семінар-теоретична конференція; семінар-розв'язання проблемних завдань; семінар-прес-конференція тощо.

Брюховецька О.В.

СЕНЕКА АНЕЙ ЛУЦІЙ (СЕНЕКА МОЛОДШИЙ) (4 р. до н. е. — 65 р. н. е.) — давньоримський філософ і державний діяч.

Написав 10 невеликих морально-повчальних трактатів та «Моральні листи до Луцилія». Був переконаний в існуванні моральних норм, вважав, що до державної діяльності можуть бути допущені тільки люди високих моральних якостей. Головна чеснота громадянина — мужність — проявляється в подвигах, чинених на благо народу і республіки. Підкреслював, що найважливішою чеснотою людини є мудрість, а метою освіти людей є вбирання моральної норми «чини відносно іншої людини так, як хочеш, щоби чинили

відносно тебе» та оволодіння мудрістю. Зауважував, що мудрість — це пошук людиною смислу тих або інших феноменів історії чи людської практики: «Для чого це потрібно?», «Наскільки це оправдане з погляду людських інтелекту й моралі?». Істинний культ мудрості — це всі ті начала, на яких базується справжній розум: розум голови й серця (мораль), розум, що стверджує добро, а також духовність.

Найдьонов О.Г.

СЕНЗИТИВНИЙ ПЕРІОД — 1) вікові періоди індивідуального розвитку, що є найсприятливішими для розвитку тих чи інших психічних функцій (сприймання, мовлення, пам'яті тощо); 2) періоди збільшеної чутливості внутрішніх структур організму до специфічних впливів зовнішнього світу, до освоєння певного виду діяльності. Кожен із С.п. сприяє появі в людини певних психічних новоутворень. Врахування С.п. важливе для організації процесу навчання та виховання. При невикористанні С.п. (періоди особливої готовності) в подальшому розвиток відповідної функції може бути значно ускладнений.

Радзімовська О.В.

СЕНС ЖИТТЯ — центральний життєвий мотив людини, що відображає призначення її життя, самореалізацію. Актуалізація проблеми С.ж. характерна не тільки для підлітків, а й для людей зрілого віку. Здебільшого це пов'язано зі зламом світоглядних стереотипів, серйозними моральними потрясіннями. Пошуки С.ж. можуть усвідомлюватися різною мірою й, отже, мати в результаті раціонально сформульований С.ж. або ж його емоційні форми.

С.ж. — філософська та духовна проблема, що має відношення до визначення

УДК 37.013.83(031)
ББК 74.3я20
О-72

Упорядники:

**Н. Г. Протасова,
Ю. О. Молчанова,
Т. В. Куренна.**

Редакційна рада:

В. Г. Кремень, доктор філософських наук, професор, дійсний член НАН та НАПН України, (голова),
Ю. В. Ковбасюк, доктор наук з державного управління, професор (співголова),
Н. Г. Протасова, доктор педагогічних наук, професор (відповідальний секретар, координатор проекту),
В. І. Луговий, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
Л. Б. Лук'янова, доктор педагогічних наук, професор,
Н. Г. Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
В. В. Олійник, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
Ж. В. Таланова, доктор педагогічних наук, доцент,
Ю. О. Молчанова, кандидат наук з державного управління, доцент,
Т. В. Куренна, кандидат психологічних наук.

Рецензенти:

Н. С. Побірюшко, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
В. Д. Бакуменко, доктор наук з державного управління, професор, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління.

Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, О-72 Ю. В. Ковбасюка ; [упоряд.: Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна; ред. рада: В. Г. Кремень, Ю. В. Ковбасюк, Н. Г. Протасова та ін.] ; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. — К. : Основа, 2014. — 496 с.

ISBN 978-966-699-786-2

В енциклопедичному словнику на системних засадах розкривається поняттєво-термінологічний апарат теорії та практики освіти дорослих як цілісне методологічне знання про її сутність, становлення і розвиток.

Для науковців, викладачів, магістрантів, аспірантів, докторантів, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та всіх, хто цікавиться теоретичними проблемами освіти дорослих.

УДК 37.013.83(031)
ББК 74.3я20

© Національна академія педагогічних наук України, 2014
© Національна академія державного управління при Президентові України, 2014
© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2014
© Інститут вищої освіти НАПН України, 2014
© Державний навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 2014
© Кремень В. Г., 2014
© Ковбасюк Ю. В., 2014

ISBN 978-966-699-786-2

Національна академія педагогічних наук України

Національна академія державного управління
при Президентові України

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Інститут вищої освіти НАПН України

Державний навчальний заклад
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК

За редакцією **В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка**

Київ
«Основа»
2014

ХНТУ
Навчальна лабораторія
кафедри державного управління і
місцевого самоврядування